

Maikutlo a Magolo a Mahlano

*le
Twatši ya go Ngwega.*

Ka Siobhán Sweeney

Batho ba bagolo, ke kgopela le bale se pele:

Batswadi, Bahlokamedi le Batho ba bagolo

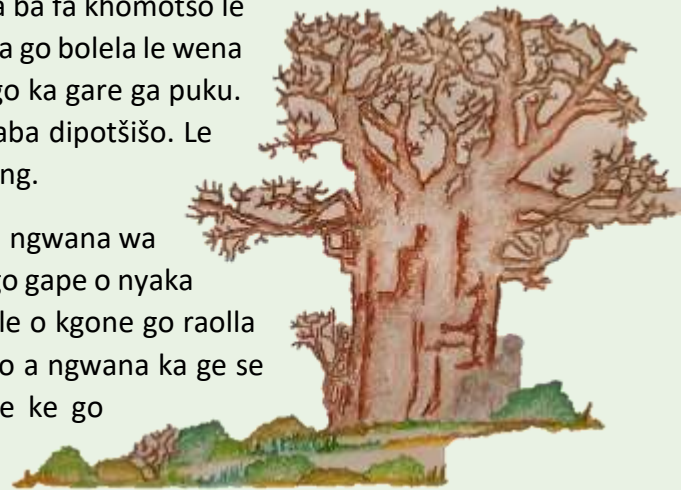
Le kae?

Ke nagana gore nako ye ke ye boima go lena le bana ba lena. Dinako tša go iketle le diphetogo di tliša mikutlo a go fapana. Maikutlo a bana ke a nnete ebile a na le maatla. Go ka ba boima go kgona go araba, go laola le go amogela. Puku ye e dirilwe ka maikemišetšo a go thuša bana le batho ba bagolo ka tshepetšo ya go šomana le maikutlo ao ba nago le wona. Ke holofela go abela bana sedirišwa – kanegelo – yeo e bolelago le maikutlo a bona mola ka go le lengwe e efa kanegelo ka maikutlo go batho ba bagolo.

Bagwera ba Bagolo ba Bahlano le Twatši ya go Ngwega ke puku ye e nago le diswantšho yeo e bolelago ka maitemogelo a ka gare ka nako ye ya masetlapelo a moswananoši. Ka tšhomišo ya kemedi ya baanegwa bao e lego sešupo go bana ba Afrika Borwa, puku ye e ikemišeditše go latišiša ka moo lefase le fetogilego ka gona go ngwana. Leuba la twatši ya khorona le tlišitše ditšhitišo lefaseng ka bophara, letšhogo go batho ka moka gammogo le tobo ka mekgwa ye mentši ya go fapana. Batho ba bagolo ba bantši le ban aba go tšwa mahlalagading ba kgona go šomiša mantšu go hlagiša letšhogo le tlhakahlakano ya bona. Bana ba bannyane ba tšweletša letšhogo le tlhakahlakano ya bona ka maitshwaro le mebele ya bona. Maikemišetšo a puku ye ga se gore e šomišwe bjalo ka puku ya bana ya setšo fela ke go ba sedirišwa seo se ka thušago go lemoga le go tseba maikutlo a a itšego. Puku ye e hlaloša maikutlo, dikgopolo le mekgwa yeo o ka e bonago mo baneng ba bannyane ka nako ye ya go se iketle gammogo le go utolla ka moo phetogo ya maitshwaro le tlabollo di ka re botšago ka maikutlo le lefase la ka gare la ngwana. Ke holofela gore e tla thuša batswadi barutiši, bahlokamedi goba motho yo mongwe le yongwe yo mogolo go kwešiša seo bana ba se bolelago ge ba diragatša goba mokgwa wa go ikogela morago le dingongorego tša mmele le monagano Go tlaleletša se, puku ye e fa dikgopolo tša thekgo le mekgwa ya go thuša go emelana le seemo mo go bana gammogo le batho ba bagolo.

Go ka ba le dikarolwana tše dingwe tša kanegelo tšeo go ka bago boima go ngwana wa gago go di kwešiša, bjale go dula kgauswi le bona ge o ba balela go tla ba fa khomotšo le tšhireletšo. Go bala mmogo go ka fa gape ngwana sebaka sa go bolela le wena ka maikutlo a bona, kudu ge ba araba dipotšišo tšeo di lego ka gare ga puku. Fela go lokile ge ngwana a sa nyake go bolela goba go araba dipotšišo. Le ge ba sa arabe ka mantšu, go tlwaelegile go direla se ka teng.

Bjalo ka motho yo mogolo yo bohlokwa mo bophelong bja ngwana wa gago, ke kwešiša gore ga o dudišege mabapi le tšhireletšego gape o nyaka go tseba gore ba nagana eng goba ba ikwa bjang gore o tle o kgone go raolla bothata. Ka go le lengwe, go ka ba boima go kwa maikutlo a ngwana ka ge se se tsoša maikutlo a gago. Nepo ya gore o bale puku ye ke go netefatša tshwano ka go hlola sekgoba se se bolokegilego moo go nagana – mohlomongwe le go bolela – ka

maikutlo go ka diregago magareng ga bana le bahlokomedi. Go dula mmogo le maikutlo ke dinako tše bohlokwa tše o ka di fago ngwana. Fela ge go na le dinako tše go gogela maikutlo morago go bonagalago go sa amogelege, e ba bonolo o be le kgotlelelo mo go wena gammogo le ngwana. Ge ngwana a nyaka go khutša go bala, latela seo gomme o tšee nako ya go khutša. Ge o na le kgonono mabapi le bokgoni bja ngwana bja go emelana le seemo goba o nagana gore wena le/goba ngwana wa gago le ka holega thekgong ye e tseneletšego, dintlha tša kgokagano le dilinki tša methopo ye bohlokwa di hlagišitšwe mo letlakaleng le le latelago.

Ntlha ya mafelelo ye ke nyakago le bea šedi go yona ke gore baanegwa ba ke ba go itlhamelwa ebile [gabjale ga go na bohlatse](#) bjo bo akanyago gore diphoofolo di bapala karolo mo phetlatatšong ya twatši ya khorona (COVID-19). Go ya ka Mokgatlo wa tša Maphelo wa Lefase (WHO, April 2020), phetetšo magareng ga motho le motho e phatlatatša twatši ya khorona (COVID-19.) Ke kgopela o etele matlakala a NSPCA (<https://nspca.co.za/news/covid-19-and-animals/>), CDC (<https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/daily-life-coping/animals.html>), le WHO (<https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses>) go hwetša tshedimošo ye ntši le dintlha tša bjalebja ka COVID-19 le diphoofolo. Methopo ye e nago le tshedimošo ye ntši mabapi le Twatši ya Khorona le COVID-19 di hlagišitšwe letlakaleng le le latelago.

Puku ye – gammogo le go ba gona ga gago – e diretšwe go netefatša, lemoša le go hlatsela ka moo bana ba bannyane ba mekamekanago le maikutlo a bona a ka gare le a ka ntle. Tumo ya ka ke gore puku ye e tiišeletše tlhokomelo mabapi le tlhalošo ya ka moo bana ba ikarabelago ka gona go masetlapelo, dinyakwa tša go amana le monagano le karolo ya gago ye bohlokwa bjalo ka moanegwatlaletšo wa bona. Ke holofela gore e tla ba gape le seabe kgodišong ya boitekolo mabapi le maitemogelo a maikutlo a moswananoši go motho yo mongwe le yo mongwe nakong ye ye boima ya go se tlwaelege.

Itlhokomeleng, le šireletšege fela le gopole gore se ga se se o ka se rwalago o le noši.

Mmogo re tla fenya se!

Mahlatse le mahlogonolo

Maikemišetšo a mongwadi ke gore puku ye e abje ntle le tefo bjalo ka tsela ya go thekga le go thuša setšhaba sa Afrika Borwa gore se kgone go emelana le leuba la COVID-19 le ditlamorago tše boima tše di amanywago le masetlapelo a. Ditlhalošetšo tša Seafrikanse, Seisemane le Sethosa tša Bagwera ba Bagolo ba Bahlano le Twatši ya go Ngwega di tla ba gona. Mabapi le dipotšišo tše dingwe ka phatlatatšo ye, tlhalošetšo le ditlhalošetšo tša tlaleletšo, ke kgopela le ikamanye le mongwadi, Siobhán Sweeney (siobhan@humannature.co.za).

Dintlha tša kgokagano mabapi le methopo ye bohlokwa le thekgo:

SADAG: The South African Depression and Anxiety Group

Dinomoro tša megala ya thušo le dikeletšo tša mogala (Diiri tše 24): 0800 21 22 23 / 0800 70 80 90 / 0800 456 789

SMS 31393 / 32312 (24 hours) ge o nyaka gore moeletši a go leletše mogala.

Dinomoro tša mogala tša bao banyakago ipolaya: 0800 567 567

<http://www.sadag.org>

FAMSA: Families South Africa Western Cape

Keletšo ya ka sebele (Observatory): 021 447 0170

Keletšo ya ka sebele (Khayelitsha): 021 361 9098

Keletšo ya go šomiša thekenolotši: 067 082 1567

<https://www.famsawc.org.za>

The Parent Centre

Keletšo mabapi le tša tlhokomelo ya bana:

counselling@theparentcentre.org.za

<https://theparentcentre.org.za>

JPCCC: JHB Parent and Child Counselling Centre

Keletšo ya go šomiša thekenolotši: gaby@jpccc.org.za or WhatsApp messages to 071 608 9361

<http://www.jpccc.org.za>

CTCAPG: The Cape Town Child and Adolescent Psychotherapy Group

<https://capechildadolescentpsychotherapy.co.za/find-a-therapist.html>

Childline:

Dinomoro tša mogala wa thušo (24 hours): 08 000 55 555

Keletšo ya go šomiša thekenolotši: <https://www.childlinesa.org.za/contact-us/>

<https://www.childlinesa.org.za>

WCAIMH: Western Cape Association of Infant Mental Health

WCAIMH Covid-19 Support Efforts: <https://www.infantmentalhealth.co.za/covid19.html>

Centre for Early Child Development

Didirišwa tša COVID19: <https://cecd.org.za/news/covid19resources/>

Tshedimošo ye ntši mabapi le COVID-19 e ka hwetšwa methopong ye e latelago:

National Institute of Communicable Disease. COVID-19 Guidelines. Di hwetšagala go

<https://www.nicd.ac.za/diseases-a-z-index/covid-19/covid-19-guidelines/>

National Department of Health. Corona Virus (COVID-19) – Updated. Di hwetšagala go

<http://www.health.gov.za/index.php/outbreaks/145-corona-virus-outbreak/465-coronavirus-outbreak>

COVID-19 Corona Virus South African Resource Portal. E hwetšagala go

<https://sacoronavirus.co.za>

Le nomoro ya thekgo ya WhatsApp: 0600-123456

World Health Organisation: Q&A on coronaviruses (COVID-19). E hwetšagala go

<https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses>

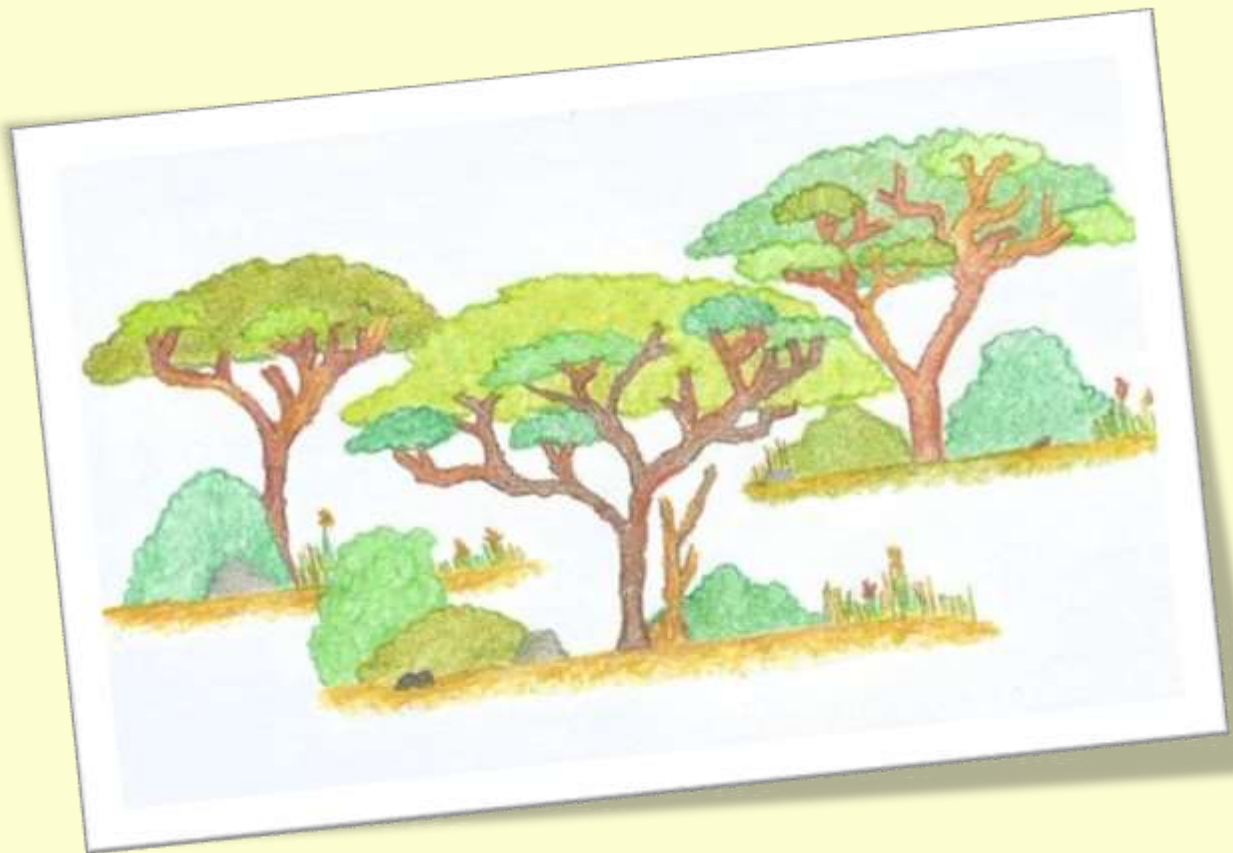

DUMELA! HELLO! MOLO! WELKOM!

Ye ke puku ya mabapi le Bagwera ba Bagolo ba Bahlano le Maikutlo a bona a Magolo a Mahlano.

Naa o tseba Bagwera ba Bagolo ba Bahlano? Naa le wena ke bagwera ba gago?

Mohlomongwe o na le Maikutlo a Mahlano bjalo ka bona? Nna ke na wona fela ke yo mogolo!

E re ke go botše kanegelo ya Bagwera ba Bagolo ba Bahlano, wena le mogolo wa gago gomme o bone ge o na le maikutlo ao a swanago.

Swara seatla sa mogolo wa gago gomme o ye le nna
sethokgweng!

Mo lefelong la go ikgetha – leo ka nako ye nngwe le boifišago – go dula
Diphoofolo tše Kgolo tše Hlano:

Lena, Lepogo

Bulumko, Nare

Lerato, Tau

Enzokuhle, Tlou

Rudi, Tšhukudu.

Bagwera ba Bagolo ba Bahlano ba dira dilo tše dintši mmogo – tše dingwe a
kgahliša mola tše dingwe di sa kgahliše bjalo ka go ba sekolong letšatši ka
moka!

Ba bangwe ba bapala ka ntle letšatšing goba puleng ntle le tšhitišo, bjalo ka Lena yoo a namelago mehlare ye metelele.

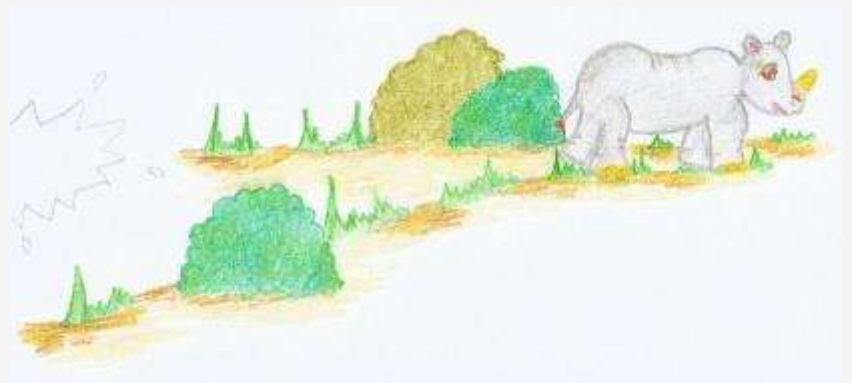

Lerato o pshikologa mabjanyeng gammogo le bobuti le boresi ba gagwe.

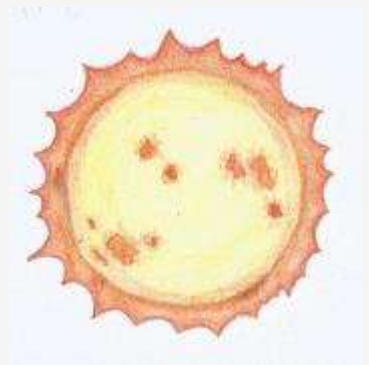
Bulumko o etela koko le rakgolo ba gagwe. Enzokuhle o itahlela ka Sedibeng seo diphoofole di nwago meetse le mohlape.

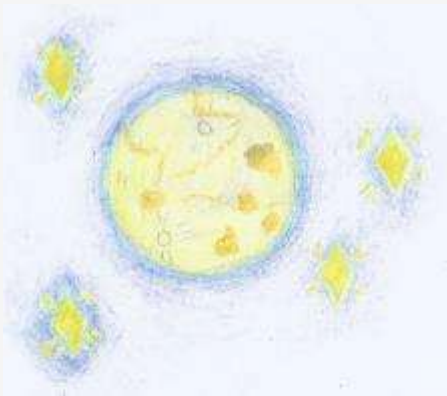
Rudi yena o itshepelela a le tee ka ntle le batswala ba gagwe bao ba bolelago kudu!

Dikgwedi tše dintši ka sethokgweng ke tša boipshino. Matšatši a mantši ke a lethabo. Letšatši le lengwe le le lengwe, Bagwera ba Bagolo ba Bahlano ba bapala mmogo. Ge mogwera yo mongwe a sa ikwe gabotse, a nyamile goba a hlakahlakane, bagwera ka moka ba a kopana gomme ba ba le mogwera wa bona.

Matšatši a mangwe ke a mabotse mola a magwe e se a mabotse. Fela go tseba gore matšatši a mabotse a tla tla go dira matšatši ao e sego a mabotse a be bonolo.

Ka letšatši le lengwe, selo se sebe sa fetola dilo tše dintši gomme sa dira gore matšatši a mantši a bonagale nke ke a mabe.

Pele ga ge re ka tšwela pele, o ka nyaka go netefatša gore wena le mogolo wa gago le dutše mmogo. Mohlomongwe o nyaka go dula diropeng tša gagwe goba go swara seatla sa gagwe? Go lokile ge eba o nyaka go dira se ge re dutše re bala.

O itokišitše?

Ke gabotse! Le go nna go bjalo.

Mathomong, selo se sebe ga se sa bonagala e le se sebe kudu go Bagwera ba Bagolo ba Bahlano. Ba bangwe ba be ba sa tsebe ge diphoofolo tše di lego dikarolong tše dingwe tša lefase di lwala. Fela kua mafelong a kgole, diphoofolo tše dintši di a lwala. Di na le megolo ye e lego bohloko goba hlogo ye e lego bohloko. Goba nko yeo e elago mamina. Goba ba kwa go fiša kudu ebile ba palelwa ke go hema.

Ba bangwe ba ya bookelong moo dingaka le baiki ba šomago ka maatla go thuša. Diphoofolo tše dingwe di lwala kudu pele di ka kaonafala mola diphoofolo tše dingwe di sa kaonafale..

Diphoofolo tše Dikgolo kua Sethokgweng di bolela ka twatši ya ya go ngwega ya pelo ye mpe yeo e tlogago lefelong le tee go ya go le lengwe e sa bonwe. Ba e bitša **Twatši ya Khorona goba COVID-19.**

Mohlomongwe o kwele ka ga yona?

Diphoofolo tše dinnyane di gakanegile, “Go tla bjang gore twatši ye nnyane ye e sa bonwego e re dira gore re lwale ntle le gore batho ka moka ba tsebe?!”

Twatšinyana ye e na le mathaithai ka gore e dula moyeng ge batho ba gohlola goba ba ethimola. Gomme e fofa go tšwa letsogong le go ya letsogong lela goba go tšwa letsogong go ya go selo ka ntle ga go bonwa.

Twatši ya go ngwega e kitima ka lebelo ebile e fihla kgole. E ngwegetše ka Sethokgweng gomme ya dira gore diphoofolo tše dingwe di lwale. Diphoofolo di leka go thibela twatši ya go ngwega gore e se ke ya etela bona, ba malapa a bona le bagwera ba tšona. Di leka ka maatla go itlhokomela le go dira gore ka moka ba bolokege le go phela gabotse.

Naa o nagana gore ba dira eng go thušana?

Ka mehla ge ba le ka ntle goba ba swara se sengwe, Bagwera ba Bagolo ba Bahlano ba hlapa diatla ba le gare ba opela koša.

Ba feditše nako ye telele ba sa ye sekolong, ba sa ye go bapala magaeng a a bagwera ba bona le go etela maloko a magolo a lapa goba baagišane.

Ba ya ka ntle goba go etela mafelo a bohle ge fela go hlokega e le ka nnete.

Mpotše ge, ke eng seo o se dirago go dula o bolokegile ebile o phetše gabotse?

Mohlomongwe o ka re fa maele!

Mathomong, go be go bonagala bjalo ka maikhutšo a matelele ka gae le ba lapa. Se se be se le bose!

Fela matšatši ka moka a be a kwagala a swana.

Bjale, lefase le fetogile.

Mafelo ao ba bego ba a tseba gabotse ga a sa tlwaelegile.

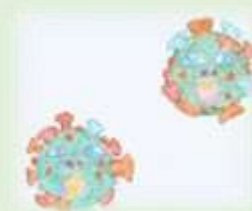
Yo mongwe le yo mongwe o apara maseke ge a etšwa ka gae,

ba netefetša gore ga ba batamelane

gomme ge Bagwera ba Bagolo ba Bahlano ba bona yo ba mo tsebago, ba ka se ke ba mo gokara goba go mo dumediša ka seatla!

Ka nako ye nngwe ba befedišwa ke go apara dimaseke goba go dula gae. Ka nako ye nngwe ba boifa go dula ka ntle. Ka nako ye nngwe, ba ikwa ba nyamile ka ge ba ka se bapale ka ntle le bagwera ba bona.

Pele ga ge twatši ya go ngwega e ka tla ka Sethokgweng, Rudi o be a robala a le tee. Bjale, o tšhaba leswiswi, o nyaka go robala kgauswi le mmagwe mola a nyanya monwana. Bošego, Rudi o a boifa le go ikwa a nyatšegile fela mosegare o itshwara o ka re ke yena yo mogolo a botša ba bangwe moka gore ba dire eng.

Go swana le Rudi, Bulumko o leka go laola dinare ka gae ga gagwe. Bulumko o a befelwa ge dinare di etšwa ka gae. O be a sa rate go ipona a etšwa a eya ngakeng!

Naa go na le dinako tše o sa nyakego go ya ka ntle?

Tšatši le lengwe le le lengwe, Enzokuhle o kgopela rakgolo wa gagwe gore a mo gokare makga a 10, a lekola ge e ba rakgolo wa gagwe ga a na ditšhupetšo tša bolwetši. Enzokuhle o boifa gore rakgolo wa gagwe o tla hlokofala ge twatši ya go ngwega e ka mo swara.

Rudi o lebelela ditaba a theeletša le seo ba bagolo ba se boelago ka ga twatši ya go ngwega. Rudi o botša ba lapa la gagwe se sengwe le se sengwe seo a se tsebago ka ga twatši ya go ngwega a ba a laela ka moka gore ba se batamelane. Se se tšhoša ngwana wa motswala wa gagwe gomme se ga se thabiše Rudi.

Rudi o tšhogile, o nagana gore twatši ya go ngwega e ka kweša ba lapa la gabo bohloko. O tshwenywa ke gore twatši ya go ngwega e tla fofela go yena. Ke ipotšiša ge e ba o tšhošwa ke se?

MmagoRudi o bolela le Rudi, o tšhoga gore twatši ya go ngwega e tla mo gobatša maikutlo, “Rudi, mohlongwe o dira dilo tše **DIKGOLO** tše ka moka ka lebaka la gore o tšhogile ebile o ikwa o nyatšegile – bjalo ka ngwana wa motswala wa gagwe. Le nna ke a tšhoga ka dinako tše dingwe.”

“Mohlomongwe go tseba kudu le go ba le taolo go go dira gore o ikwe o ka re o ka dira se sengwe ka twatši ya go ngwega ya go tšhoša.”

O mmotša gore o tla lebelela ditaba gomme o tla mmotša tshedimošo yeo a naganago gore o swanetše go e tseba. Mathomong, Rudi o tshwenywa ke gore se se ka tšhoša mma fela gabjale o a tseba gore o tla fenya twatši ya go ngwega.

Rudi o leka go fihla maikutlo a gagwe a manyane, a go tšhoga gore batswala ba gagwe ba nagane gore ke yo mogolo ebile o bohlale. Fela bošego Rudi o ikwa a nyatšegile kudu ge a eba le ditoro tša go tšhoša.

Ke ipotšiša gore o ba le ditoro tše mpe matšatšing a?

Go lokile ge e ba o nyaka go bolela ka tšona gonabjale. Re ka ema gore mogolo wa gago a theeletše dikanegelo tša gago. Gape go lokile ge o sa dume go bolela gomme o nyaka go tšwela pele.

Ditoro tše mpe di boifiša Rudi kudu fela o tseba gore ge a ikwa a boifa a ka bolela le mmagwe. Ge a mo gokara, o ikwa a širetšegile gape.

Ke ipotšiša gore o hloka eng gore o ikwe o šireletšegile?

Ka dinako tše dingwe go bose go Lena go ba le nako ya go ikhutša ka gae. Ka dinako tše dingwe go boima ge go se na morutiši yo a mmošago gore a thome le go fetša neng. Go boima go bea šedi le go rarolla dilo ka boyena.

Ge tatagwe a mo lebelela, Lena o lebelela ka ntle ga lefasetere!

Mathomong, tatago Lena o mmoditše ka lentšu la go befelwa, “Dira mošomo wa gago!”

Ka morago, o makala gore ke ka lebaka la eng Lena a sa šetše mošomo wa gagwe.

Gabjale, dilo tše dintši ga di sa swana le pele go yena. Lena ga a seleke; maikutlo a gagwe a dira gore go be boima go šetša dilo. O nyamile ka lebaka la gore o hlologetše dinako tše dibose.

Lena o lebelela ka ntle gomme tatagwe o a mmošiša, “Lena, o nagana eng?”

“Ke nagana ka go namela mohlare o mogologolo wo nka o hwetšago!”

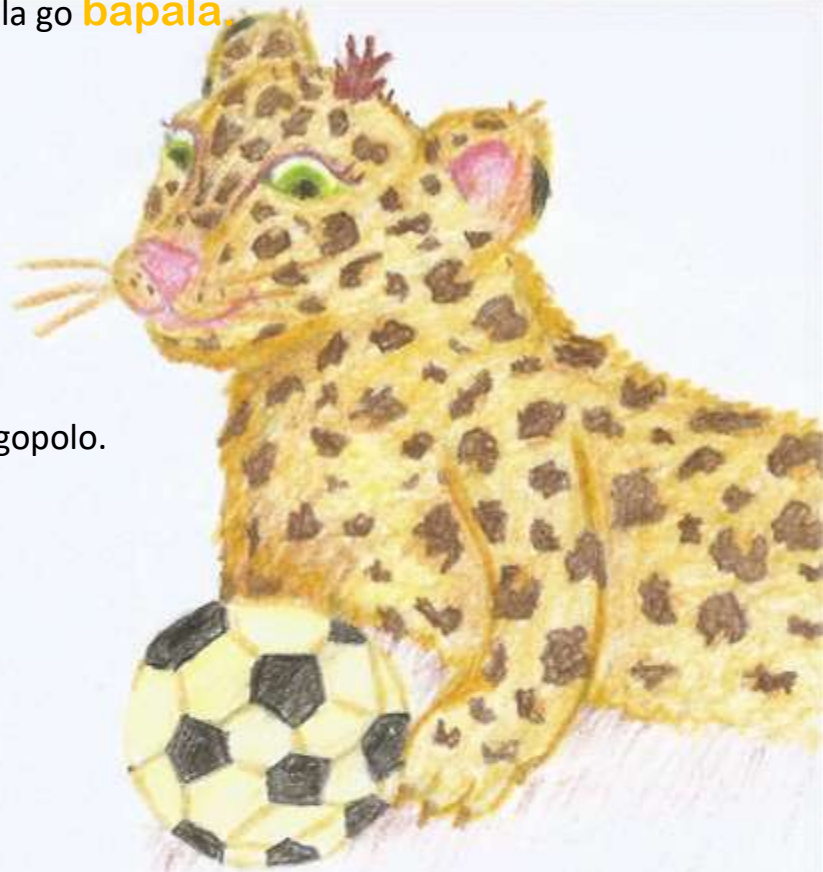
Go nagana gore a ka namela mohlare o mogologolo go gopotša Lena ka dinako tše dibose: dinako tše a bego a ikwa gabotse ge a dira dilo tše a bego a di kgona!

Ge Tatago Lena a bona Lena a lora mosegare, o bolela le yena ka maikutlo a gagwe a manyami.

Ge a thoma go hlwekiša phapoši ya gagwe, Lena o lebala seo a se dirago gomme a bapala ka dithoye. Mafelelong, phapoši ya gagwe e feleletša ehlakahlakane!

Tatago Lena o makala ge eba monagano wa Lena o phela o swaregile, seo se dirago gore go be boima go šetša selo se tee ka nako. Ka nako ye nngwe, o thuša Lena go šetša selo se tee le go ba le lenaneo la nako ya go hlwekiša. Ka dinako tše dingwe, o mo dumelela go **bapala**.

Go bapala go thuša ka maikutlo le dikgopolo.

Lena o ikwa a thabile ge a namela mehlare, a kitimakitima le go bapala dipapadi. Lena le tatagwe ba bapala dipapadi tša go sepediša mmele. Se se a thabiša!

Mpa ya Bulumko e bohloko. Ngaka e thuša mpa ya Bulumko fela o ipotšiša gape ka maikutlo a Bulumko.

Rakgadi wa Bulumko o lemoga gore mpa ya Bulumko e bohloko ge a sa phela gabotse. O dula le yena a ipotšiša ge mpa ya gagwe e ba botša gore o ikwa a tšhogile. Mohlomongwe o tšhogile ka lebaka la gore a ka se kgone go thiba twatši ya go ngwega ye e dirago gore dilo tše dibotse di timelele.

Bulumko o no theeletša. O lapile gomme ga a kgone go bolela. O ikwa bokaone ka go tseba gore rakgadi wa gagwe o nagana le go bolela ka maikutlo a gagwe. Seo se thuša *kudu* ge rakgadi wa gagwe a mo swara.

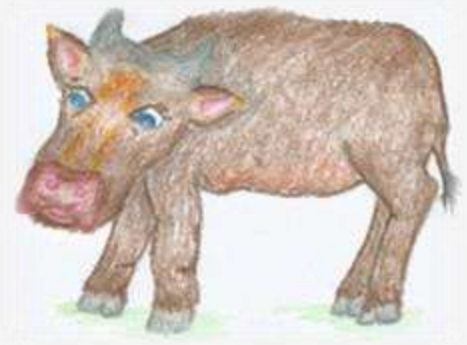
Bulumko o kwa o ka re o dira diphošo tše dintši mošomo wa gagwe wa sekolo. O a befelwa gomme O ipitša ka maina go se loke Bulumko o botša

Rakgadi wa Bulumko o bona gore o kwa bohloko ka dilo tše mpe tše di diregago.

rakgadi wa gagwe gore o swanetše go dira se sengwe le se sengwe “GABOTSE” go swana le go dira gore lapa la gagwe le šireletšege.

O re go yena, “Ke kwešiša gore o ikwa o tšhogile – diphoofolo tše dintši di ikwa di tšhogile. Fela **yo mongwe le yo mongwe** mo lefaseng o swanetše go bapala karolo. Ge yo mongwe a lwala, **yo mongwe le yo mongwe** o tla šoma ka maatla go thuša.”

Bulumko o ikwa a le kaone.

Ge Bulumko a ikwa a tšhogile goba a befetšwe gape, o mo gopotša ka boleta ka moo e sego phošo ya gagwe gore dilo tše mpe di direge mo lefaseng.

Lerato o ikwa a thabile. Fela ge yo mongwe a bolela goba a dira se sengwe se a sa se ratego, o a befelwa, go no swana sethuthupi!

Naa o kile wa ikwa bjalo ka sethuthupi se sehubedu sa go fiša?

Batswadi ba gagwe ba re, “Ema!”

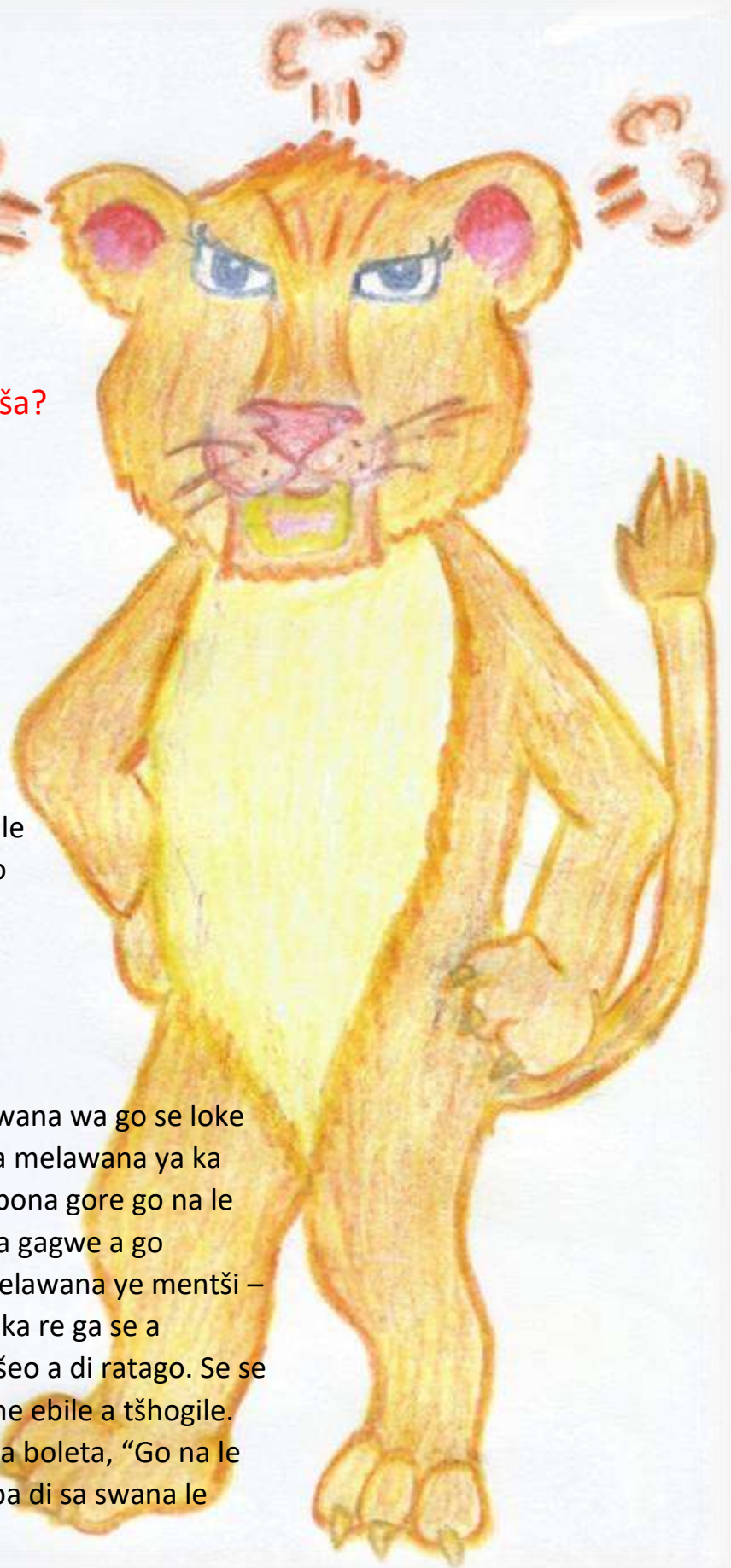
“Dula fase!”

“Homola!”

Fela o ikwa o ka re a ka se ikemiše.

O a ba omanyane ebile o lwa le bobuti le bosesi ba gagwe. Mo dinakong tše, o ikwa a le yo **MOGOLO** ebile a na le taolo, seo se dira gore maikutlo a **mannyane** a timelele.

Go ka bonagala o ka re Lerato ke ngwana wa go se loke yo a se nago taba le ba bangwe goba melawana ya ka ntlong fela batswadi ba gagwe ba a bona gore go na le maikutlo ka morago ga maitshwaro a gagwe a go befelwa. Lerato o befedišitšwe ke melawana ye mentši – ka gare le ka ntle ga legae! O ikwa o ka re ga se a dumelelwa go dira le se tee sa dilo tše a di ratago. Se se mo dira gore a ikwe a le yo monnyane ebile a tšhogile. Batswadi ba gagwe ba mo gopotša ka boleta, “Go na le diphetogo ka ntle fela legae le ba lapa di sa swana le pele”.

Lerato ga a ikwe gabotse ka go omanyana, bjale batswadi ba gagwe ba a mo gokara go laetša gore ba sa mo rata. Ba mo thuša go nagana ka ditsela tše dingwe tša go šomana le maikutlo a gagwe a go befelwa – bjalo ka go šomiša mantšu legatong la maikutlo a gagwe le go homola lebakanyana gore a dire dilo tša go theola moya.

Ke ipotšiša gore ke dilo tša go theola moya dife tšeo o di ratago?

Matšatši a mangwe, Lerato o dula a le tee ka phapošing ya gagwe, a sa nyake go ba le motho. Ga se gwa tlwaelega gore Lerato a homole ka mokgwa wo.

Ge tatago Lerato a mo lebelela, yena o lebelela fase. Lerato ga a tsebe gore o ikwa bjang. Tatagwe o mo thuša gore a bolele maina a maikutlo:

“Mohlomongwe o ikwa o nyamile ka go se bapale le bagwera ba ga gago bjalo ka pele? Goba mohlomongwe go a go befediša go tseba gore o ka se fetole se?” Go a thuša ge tatago Lerato a dula le yena, a mmotša gore go lokile go ikwa o nyamile.

Ge a itokišitše, ba nagana ka dilo tše dibotse tšeo a ka di dirago – bjalo ka go bolela le bagwera, go bona morutiši wa gagwe le go dula le ba lapa la gabo.

Ge a dula mo mafelelong a setulo sa gagwe,
Enzokuhle o nyakana le dilo tša go tšhoša.
Diphetogo tše di lego lefaseng la gagwe di a
tšhoša. Ga a tsebe gore sekolo se ka ba bjang
gabjale. O boifa go šia koko le rakgolo ba gagwe.

Enzokuhle o ikwa bjalo ka ngwana yo monnyane yo a ka se dirego dilo kaboyena. Se
se mo dira gore a se ke a ikwa gabotse ka seo a lego sona.

Ka nako ye nngwe ga a swarwe ke tlala goba go nyaka
go apara. Koko le rakgolo ba gagwe ba mo thuša ka
dilo tšeo a bego a di dira peleng – bjalo ka go ja dijo
tša gagwe le go apara diaparo. Koko wa gagwe o
nagana gore o swana le moriti o monnyane wo o
phelago o mo šetše morago. Ge a le ka khitšhing, o
gona moo. Ge a le ka phapošing ya borobalelo, o gona
moo!

Koko wa gagwe o re go yena ka boleta, “Go a tšhoša gore o be o le tee gabjale ebile
go lokile ge o nyaka go ba le rena go feta mo.” O tseba gore go dula kgauswi go dira
gore Enzokuhle a tsebe gore o gona. Moragonyana, o a tseba gore o tla ikwa
gabotse. Ge ba le mmogo, o mo hlohleletša go dira dilo ka boyena. Ka morago
Enzokuhle o ikwa a le yo **mogolo** le yo **monnyane**!

Enzokuhle o lla kudu ka gae. O ikwa a nyamile.

O a tseba gore koko le rakgolo ba gagwe ba tshwenyegile. Go itaetša o ka re dilo ka moka ga di sepele gabotse. Go se sepele gabotse go a tšhoša.

Ka dinako tše dingwe, diphetogo tše dintši di a gakantšha. Go kwagala o ka re lefase leo a bego a le tseba le timetše. Ga e sa le Sethokgwa sela sa peleng. Se se dira Enzokuhle a ikwe a **nyamile**.

Ge Enzokuhle a kgomagane le koko le rakgolo ba gagwe, o kwa moya wa gagwe o theogile ebile a šireletšegile. Se se mo dira gore a ikwe a **thabile**. Koko le rakgolo ba gagwe ba a bona gore o nyaka go swarwa gore a ikwe a šireletšegile.

Enzokuhle o hloletše diphoofolo tše dingwe tša kua sedibeng se diphoofolo di nwago meetse. O a tseba gore koko le rakgolo ba gagwe ba na le yena, fela matšatšing a mangwe o kwa bodutu.

Ge ba gokarana, rakgolo o re le yena o hloletše diphoofolo tše dingwe kua Sedibeng sa meetse a diphoofolo.

Ge ba ekwa bodutu, ba ipone ba na le mohlape gape. Ba nagana ka dinako tše dibose le go gopola gore go tla ba le dinako tše dibotse go se kgale!

Enzokuhle o hloletše gape mohlape kua Sedibeng sa meetse a diphoofolo

Ka letšatši le lengwe, Bagwera ba Bahlano ba a boledišana – fela, se direga ba le kgole le kgole!

Lerato o ba botša ka maikutlo a go befelwa.

Bulumko o re “Seo ke se kwagala bjalo ka maikutlo a ka.” Ba bangwe ba dumela.

Rudi o a ngongorega “Ka morago ga moo ke ikwa ke swabile kudu.” Diphoofole ka moka tša fihla difahlego tša tšona gomme tša re “Le rena... re maswabi ka go kweša ba bangwe bohloko le gore ba bangwe ba ka kwa bohloko.”

Enzokuhle o bolela ka boleta “Ke na le matšatši ao ke ikwago ke nyamile.”

Lena le Lerato ba bolelela fase “Le rena re ikwa re nyamile ka nako ye nngwe.”

Lena o a tlaleletša “Fela ka nako ye nngwe ke ikwa ke thabile!”

Lerato, Bulumko, Rudi le Enzokuhle le bona ba tlaleletša “Ee, ee, ee!”

Le bona ba na le matšatši a lethabo.

Rudi o botša bagwera ba gagwe ka maikutlo a gagwe a go tšhoga gomme ka moka ba goeletša setee ba re, **“LE NNA!”**

Bagwera ba Bagolo ba Bahlano ba a sega. Ka moka ba na le maikutlo a go swana.

“Ka moka re na le go ikwa re befetšwe, nyamile, swabile, thabile gape re tšhogile!”

“Ke Maikutlo a Magolo a Mahlano!”

Ba bagolo ba botšiša Bagwera ba Bagolo ba Bahlano, “Naa go direga eng ge o ikwa o befetšwe, nyamile, swabile, thabile gape o tšhogile?”

Naa o gopola seo se thušago?

Rudi o a araba, “Ke ikwa bokaone ge mma a mpotša gore o tla dira gore ke šireletšege gape ke bolokege dilong tše mpe le tša go tšhoša!” Diphoofolo le tšona di nagana gore go a thuša go tseba yo o ka yago go yena ge ba na le Maikutlo a Magolo a Mahlano.

“Ke rata ge tate a ntheeletša ebile a nagana ka moo ke ikwago ka gona ka gare” gwa hlaloša Lerato. “Le ge ke sa tsebe gore ke ikwa bjang, tate o mpotša gore ke maikutlo afe.”

“Ka nako ye nngwe, le batho ba bagolo ga ba tsebe gore ke maikutlo afe ao a lego ka gare!”

Diphoofolo ka moka di a sega.

Go lokile ge go na le dinako tšeo batho ba bagolo ba sa tsebego ka gore ge ba lebeletše bana, ba sa ipotšiša gore mantšu goba maitshwaro goba mebele ya bana e ka ba e bolela eng ka maikutlo.

Go thuša diphoofotšwana ge yo mogolo a le gona ebile a **bapala** le bona ba le ba babedi ka nako e tee!

Lena a goelela “Go bapala mmogo go a thuša! Go a thuša go hlagiša maikutlo a ka le go ikwa ke thabile gape.”

Lerato o re “Go bose go dira dilo tše dingwe – bjalo ka mešongwana ya ka ya letšatši le letšatši, dinako le melawana ga di fetoge mola dilo tše dintši di fetogile!”

Lena a tlaleletša “Tate o mpotša gore go robala gabotse, go sepelasepela le go ja dijo tša phepo le tšona di a thuša.”

“Le rakgadi o a tseba gore matšatšing a mangwe go bonolo go dira dilo tše mola matšatšing a mangwe go le boima. Seo le sona se lokile,” gwa realo Bulumko. “Go lokile ge ke sa kgone dilo ka moka goba ke nyaka nako ya tlaleletšo. Rakgadi o mpotša gore go lokile go ba le matšatši a mabotse /e matšatši a mabe.”

Ba bagolo gape ba a tseba gore go thuša bana go dula ka maikutlo goba go ba fa sebaka sa go bolela ka ditaba tše bothata. Se se thuša bana go tseba gore ba ka šomana bjang le maikutlo.

Enzokuhle o re “Ge ke ikwa ke sa kgone go dira dilo tše dingwe, koko o nkgopotša ka dilo tše o ke di kgonago – bjalo ka go nkgopotša gore nka dira dilo tše di thušago nna le ba bangwe!”

“Ke ikwa ke šireletšegile ge rakgolo a nkgokara! Ke kwa bose ka mehla ge ke ikwa ke **ratwa!**”

Ge nako e feta, dilo tše dingwe ga di sa le tše mpe. Twatši ya go ngwega ga e dire gore dilo tše dingwe le diphoofole tše dingwe di timelele. E dira gore dilo tše dingwe di fapane le tše dingwe. Fela dilo tše dibotse tše dingwe di sa le gona.

Maikutlo a Magolo a Mahlano a na le go boa fela Bagwera ba Bagolo ba Bahlano bjale ba tseba seo ba ka se dirago le moo ba ka yago go hwetša thušo. Diphoofole tše dikgolo le tše dinnyane di ithutle ditsela tše dintši tša go šomana le maikutlo a tšona. Bjale ba a tseba gore ba ka laola bjang maikutlo a bona dinakong tše bothata.

Naa wena le mogolo wa gago le ka gopola seo se thušago Maikutlo a Magolo a Mahlano?

Mafelelong, Bagwera ba Bahlano ba tseba gore go tla dula go na le matšatši a mabotse le ka gare ga matšatši a mabe.

Matšatši a mabotse moo Bagwera ba Bagolo ba Bahlano ba ka bapalago mmogo, ba boledišana le go ba mmogo.

Naa o duma ge matšatši a gago a mabotse a eba bjang?

***Maikutlo a Magolo a Mahlano
le
Twatši ya go Ngwega.***

**Mongwadi & Mothaladiswantšho ke Siobhán
Sweeney
E fetoletšwe ke Betty Serage**

© Siobhán Sweeney 2020.

www.siobhansweeney.co.za

siobhan@humannature.co.za